

Prawo dziecka do przyjaznego wymiaru sprawiedliwości – rola instytucji wysłuchania w ochronie interesów dziecka

Paulina Maśłowska

Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę

Prawo dziecka do przyjaznego wymiaru sprawiedliwości stanowi kluczowy element ochrony jego praw w postępowaniach sądowych, będąc fundamentem realizacji sprawiedliwości, która uwzględnia potrzeby najmłodszych uczestników postępowania. Wysłuchanie powinno być realnym narzędziem ochrony praw dziecka, wpływającym na pełniejsze uwzględnienie jego głosu w decyzjach sądowych, i w konsekwencji prowadzić do lepszego zaspokojenia jego interesów i zapewnienia mu sprawiedliwego traktowania w wymiarze sprawiedliwości.

W artykule przedstawiono zarówno teoretyczne podstawy instytucji wysłuchania dziecka – w kontekście przepisów międzynarodowych, takich jak Konwencja o prawach dziecka oraz Wytyczne Rady Europy dotyczące wymiaru sprawiedliwości przyjaznego dzieciom – jak i praktyczne wyzwania, które towarzyszą jej stosowaniu w polskim postępowaniu cywilnym. Autorka podejmuje próbę analizy, w jakim zakresie prawo do bycia wysłuchanym rzeczywiście funkcjonuje jako środek zapewniający dziecku wpływ na rozstrzygnięcie sprawy oraz w jaki sposób może zostać skutecznie zagwarantowane w praktyce orzeczniczej.

Słowa kluczowe:

wysłuchanie, wymiar sprawiedliwości przyjazny dziecku, dziecku, ochrona praw dziecka

Wprowadzenie

Współczesne standardy ochrony praw dziecka w postępowaniach kładą szczególny nacisk na jego podmiotowość i aktywne uczestnictwo w procesie decyzyjnym. Zgodnie z art. 12 Konwencji o prawach dziecka każde dziecko zdolne do kształtowania własnych poglądów ma prawo do swobodnego ich wyrażania we wszystkich sprawach, które go dotyczą. To prawo nie jest jedynie formalnością, lecz fundamentalnym elementem zapewniającym dziecku możliwość wpływu na decyzje mające bezpośredni wpływ na jego życie.

W polskim systemie prawnym realizacja tego prawa znajduje odzwierciedlenie w art. 216¹ §1 Kodeksu postępowania cywilnego, który zobowiązuje sąd do wystuchania dziecka, jeśli rozwój umysłowy, stan zdrowia i stopień dojrzałości małoletniego na to pozwalają. Wystuchanie dziecka jest jego uprawnieniem, które winno być realizowane z poszanowaniem jego godności i autonomii. Nie może być traktowane jako narzędzie służące interesom innych uczestników postępowania, lecz stanowić wyraz uznania podmiotowości dziecka.

Celem niniejszego artykułu jest analiza instytucji wystuchania dziecka w postępowaniu cywilnym jako realizacji jego prawa podmiotowego. W szczególności zostaną omówione podstawy prawne tego uprawnienia w prawie krajowym i międzynarodowym, praktyczne aspekty jego realizacji oraz wyzwania związane z zapewnieniem dziecku realnego wpływu na przebieg postępowania. Ma to na celu podkreślenie znaczenia traktowania dziecka jako aktywnego uczestnika procesu, którego głos powinien być nie tylko wysłuchany, ale i uwzględniony w podejmowanych decyzjach.

Wytyczne w sprawie wymiaru sprawiedliwości przyjaznego dzieciom

System prawny oraz instytucje wymiaru sprawiedliwości zostały pierwotnie skonstruowane z myślą o dorosłych uczestnikach postępowań sądowych. Procedury oraz organizacja funkcjonowania sądów przez długi czas nie odzwierciedlały w wystarczającym stopniu specyfiki sytuacji dzieci zaangażowanych w postępowania. W konsekwencji były one postrzegane jako podmioty pozbawione zdolności do samodzielnego wyrażania opinii oraz uczestnictwa w procesie decyzyjnym w sposób równorzędny z dorosłymi. Taki model prowadził do marginalizacji dzieci w toku postępowań, co skutkowało ich poczuciem niezrozumienia, brakiem bezpieczeństwa oraz narażeniem na wysoki poziom stresu i frustracji. Brak mechanizmów umożliwiających rzeczywiste zaangażowanie dzieci w procedury sądowe

przyczyniał się także do nierównego traktowania tej grupy w toku postępowań. Dopiero rozwój międzynarodowych standardów ochrony praw dziecka oraz zmiana podejścia do jego pozycji procesowej zainicjowały proces dostosowywania systemu wymiaru sprawiedliwości do potrzeb małoletnich uczestników postępowania. Aby dostosować wymiar sprawiedliwości do ich rzeczywistych potrzeb, opracowano ideę wymiaru sprawiedliwości przyjaznego dzieciom. Jest to podejście, które uwzględnia ich wiek, poziom rozwoju, zdolności poznawcze oraz emocjonalne. Celem takiego systemu jest zapewnienie dzieciom równych szans i ochrona ich praw na każdym etapie postępowania. Wprowadzenie odpowiednich mechanizmów i rozwiązań pozwala na minimalizowanie negatywnych skutków udziału dziecka w postępowaniu sądowym. Prawo dziecka do przyjaznego wymiaru sprawiedliwości stanowi kluczowy element ochrony jego praw w postępowaniach sądowych, będąc fundamentem realizacji sprawiedliwości, która uwzględnia potrzeby najmłodszych uczestników postępowania. Wyслуchanie dziecka powinno być realnym narzędziem ochrony praw dziecka, wpływającym na pełniejsze uwzględnienie jego głosu w decyzjach sądowych, co w konsekwencji powinno prowadzić do lepszego zaspokojenia jego interesów i zapewnienia mu sprawiedliwego traktowania w wymiarze sprawiedliwości.

Wytyczne w sprawie wymiaru sprawiedliwości przyjaznego dzieciom zostały przyjęte przez Komitet Ministrów Rady Europy w dniu 17 listopada 2010 r. Dotyczą one dzieci, które mogą wejść w kontakt z wymiarem sprawiedliwości, niezależnie od rodzaju sprawy – m.in. w ramach postępowań karnych, cywilnych, administracyjnych. W dokumencie poruszono kwestię roli poglądów i potrzeb dzieci w postępowaniach. Wymiar sprawiedliwości przyjazny dziecku został zdefiniowany jako „systemy sądownictwa, w których gwarantuje się poszanowanie i skuteczne wykonanie wszystkich praw dzieci na możliwie najwyższym poziomie, mając na uwadze wymienione poniżej zasady oraz należycie uwzględniając stopień dojrzałości dziecka i jego możliwości poznawcze, a także okoliczności danej sprawy. Chodzi w szczególności o wymiar sprawiedliwości, który jest dostępny, dostosowany do wieku, sprawny, spełnia normy należytej staranności, uwzględnia potrzeby i prawa dziecka oraz jest do nich dostosowany, przestrzega praw dziecka, w tym prawa do rzetelnego procesu sądowego, uczestnictwa w postępowaniu i rozumienia go, poszanowania życia prywatnego i rodzinnego, a także prawa do integralności i godności” (Komitet Ministrów Rady Europy, 2010, s. 17).

Zasada uczestnictwa dziecka w postępowaniu sądowym stanowi jeden z kluczowych elementów współczesnego standardu ochrony praw dziecka. Zakłada ona, że dziecko ma prawo do uzyskania informacji na temat przysługujących mu praw,

zapewnienia dostępu do wymiaru sprawiedliwości oraz możliwości wyrażenia własnego zdania w toku prowadzonych postępowań. Istotnym aspektem tej zasady jest także obowiązek nadania odpowiedniej wagi poglądom dziecka wyrażonym w trakcie wysłuchania, z uwzględnieniem jego wieku oraz stopnia dojrzałości. Wytyczne Rady Europy w sprawie wymiaru sprawiedliwości przyjaznego dzieciom podkreślają konieczność traktowania ich jako pełnoprawnych podmiotów postępowania, posiadających nie tylko interes prawny, ale również określone uprawnienia pozwalające na zadbanie o te interesy. Wymiar sprawiedliwości, chcąc zagwarantować realizację tych uprawnień, powinien dostosować procedury i formy działania do indywidualnych potrzeb dziecka, tak aby umożliwić mu rzeczywisty udział w postępowaniu adekwatnie do jego wieku, rozwoju emocjonalnego i zdolności poznawczych.

Fundamentalną wartością, wokół której powinien być budowany model przyjaznego dziecku wymiaru sprawiedliwości, jest jego godność. Przekłada się to na obowiązek traktowania małoletnich uczestników postępowania w sposób sprawiedliwy, z poszanowaniem ich integralności fizycznej i psychicznej, a także z uwzględnieniem ich aktualnych potrzeb i stanu emocjonalnego. Szczególne znaczenie przypisuje się również prawu dziecka do informacji i porady. Obejmuje ono nie tylko prawo do poznania przebiegu postępowania, w którym dziecko uczestniczy, ale także do zrozumienia roli poszczególnych jego uczestników oraz możliwych konsekwencji wydanych rozstrzygnięć. Informacje te powinny być przekazywane w sposób dostosowany do wieku i możliwości percepcyjnych dziecka, w języku dla niego zrozumiałym, co pozwala na budowanie poczucia bezpieczeństwa i przewidywalności oraz ułatwia swobodne wyrażenie stanowiska (Bąk 2015).

Wytyczne zwracają również uwagę na konieczność zapewnienia dzieciom i ich rodzinom dostępu do usług zdrowotnych, psychologicznych oraz socjalnych jako integralnego elementu wspierania dzieci uczestniczących w postępowaniu. Szczególnie akcentowana jest potrzeba przyjęcia podejścia multidyscyplinarnego, które zakłada współpracę przedstawicieli różnych zawodów pracujących na rzecz dziecka – w tym pracowników socjalnych, mediatorów, psychologów, funkcjonariuszy policji oraz personelu medycznego – w celu pełnego i kompleksowego zrozumienia sytuacji prawnej, społecznej i emocjonalnej dziecka.

Istota wysłuchania

Wysłuchanie jest czynnością zmierzającą do ustalenia zdania dziecka w sprawie, która go dotyczy, i wydania rozstrzygnięcia uwzględniającego jego opinię oraz zgodnego z jego dobrem. Wysłuchanie nie zmierza do uzyskania materiału

dowodowego w sprawie dotyczącej dziecka (Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę, 2016). Celem instytucji wysłuchania jest umożliwienie sądowi poznania jego potrzeb, preferencji oraz sytuacji rodzinnej z perspektywy samego małoletniego. Informacje te mają istotne znaczenie dla prawidłowego rozpoznania sprawy i wydania orzeczenia najlepiej odpowiadającego dobru dziecka. Równocześnie wysłuchanie pełni funkcję ochronną – zapewnia dziecku przestrzeń do swobodnego wyrażenia swojego stanowiska w kwestiach go dotyczących, szczególnie w sytuacji konfliktu między rodzicami, kiedy brak jest porozumienia co do spraw istotnych z punktu widzenia dziecka (Budzyńska, 201, s. 35). Z psychologicznego punktu widzenia wysłuchanie ma charakter rozmowy – jest to kontakt pomiędzy dzieckiem a sędzią, który wyróżnia się specyficznym kontekstem sytuacyjnym, m.in. miejscem jego przeprowadzenia, tematyką oraz relacją między rozmówcami. Tego rodzaju rozmowa może stanowić dla dziecka doświadczenie wyjątkowe i zarazem potencjalnie obciążające, dlatego wymaga odpowiedniego przygotowania i wrażliwości ze strony organu prowadzącego czynność (Budzyńska, 2013).

Kwestia wysłuchania dziecka w postępowaniu cywilnym została uregulowana w przepisach Kodeksu postępowania cywilnego. Szczególne znaczenie mają w tym zakresie art. 216¹ oraz art. 576 §2 k.p.c., które określają warunki i sposób wysłuchania małoletniego przez sąd. Zgodnie z art. 216¹ k.p.c. sąd w sprawach dotyczących dziecka powinien je wysłuchać, jeżeli rozwój umysłowy, stan zdrowia i stopień dojrzałości dziecka na to pozwalają. Analogiczny obowiązek, odnoszący się do postępowania nieprocesowego, został przewidziany w art. 576 §2 k.p.c., zgodnie z którym sąd powinien wysłuchać dziecko w sprawach dotyczących jego osoby lub majątku. Przepisy nie wskazują minimalnego wieku, od którego możliwe jest przeprowadzenie wysłuchania. W praktyce jednak sądy znacznie chętniej wysłuchują starsze dzieci, zwłaszcza te, które ukończyły trzynasty rok życia, przyjmując że dziecko posiadające ograniczoną zdolność do czynności prawnych jest już na tyle dojrzałe, by móc formułować własne zdanie, które należy uwzględnić (Cieśliński, 2017). Warto zauważyć, że prawo do wysłuchania jest prawem dziecka, niezależnie od jego wieku. Młodsze dzieci tak samo jak starsze przeżywają zmiany w swoim życiu – takie jak rozwody rodziców czy zmiany w opiece nad nimi – które wpływają na ich poczucie bezpieczeństwa i dobrostanu emocjonalnego. Wysłuchanie dziecka, nawet młodszego, może pomóc w zrozumieniu tych emocji i w podjęciu decyzji, które będą miały na celu ochronę jego najlepiej pojętego interesu. Wysłuchanie ma na celu poznanie stanowiska dziecka w sprawie, która je dotyczy. Z punktu widzenia sędziego jest to także szansa na bezpośrednie poznanie dziecka – jego sytuacji, emocji i potrzeb – w sprawie, w której ma zapaść orzeczenie. Bezpośredni kontakt

pozwała sędziemu zobaczyć, jak dziecko funkcjonuje i co może być dla niego najlepsze. Swobodna rozmowa z sędzią stanie się jednak możliwa tylko wtedy, gdy dziecko nie będzie odczuwało odpowiedzialności za wynik rozstrzygnięcia, a w jego otoczeniu znajdą się wspierający je dorośli. Zderzenie tej wizji z rzeczywistością prowadzenia spraw rodzinnych, kiedy rodzice najczęściej nie są w stanie dojść do porozumienia i to sąd musi rozstrzygać kwestie miejsca zamieszkania dziecka, kontaktów czy innych spraw istotnych dla dziecka, pokazuje, jak obciążające może być to dla małoletniego. W tym kontekście warto dostrzec wysiłek ustawodawcy, by zapewnić dziecku możliwość udziału w występowaniu, jednocześnie dbając o jego komfort i psychiczne bezpieczeństwo.

Zgodnie z aktualnym stanem prawnym występowanie dziecka nie ma charakteru dowodowego i jako takie nie podlega ani rejestracji dźwięku, ani protokołowaniu (Stefańska 2022). Sposób prowadzenia występowania przez ustawodawcę został tak ustalony, żeby jak najszerzej zadbać o potrzeby dzieci. Z art. 216²§3 k.p.c. wynika, że występowanie nie jest nagrywane ani protokołowane, natomiast sporządza się z niego notatkę, w której w sposób syntetyczny powinno zostać odzwierciedlone stanowisko dziecka w sprawie, z uwzględnieniem jego punktu widzenia i przy zachowaniu zasady ochrony dobra dziecka. Zgodnie z art. 216¹ §2 k.p.c., jeśli dziecko odmawia udziału w występowaniu, sąd powinien odstąpić od tej czynności. To wyraźny przejaw podmiotowego traktowania dziecka – występowanie nie jest czynnością dowodową, lecz służy poznaniu stanowiska dziecka. Zmuszanie małoletniego do rozmowy mogłoby negatywnie wpłynąć na jego stan psychiczny (Rutkowska, Rutkowski 2024). Ponadto występowanie może odbyć się tylko raz w danym postępowaniu, chyba że dobro dziecka przemawia za jego ponownym przeprowadzeniem lub sam małoletni wyrazi taką potrzebę (art. 216¹ §1 k.p.c.). Ustawodawca stara się zatem przeciwdziałać nadmiernemu angażowaniu dzieci w procedury sądowe. Jednocześnie, z uwagi na dynamiczny charakter spraw rodzinnych, długotrwałość postępowań i zmieniające się okoliczności faktyczne, ponowne występowanie może okazać się zasadne.

Ustawą z dnia 28 lipca 2023 r. o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw (Dz.U., poz. 1606) został znowelizowany art. 216¹, m.in. poprzez dodanie §4, który zobowiązuje sąd do uzasadnienia odstąpienia od występowania dziecka w protokole posiedzenia lub rozprawy. Wymusza to na sądach każdorazowe rozważenie zasadności przeprowadzenia występowania i dokonanie oceny, czy w danych okolicznościach jest to możliwe. Z uwagi na fakt, że występowanie zazwyczaj odbywa się w kontekście silnego konfliktu między rodzicami, ustawodawca wyraźnie wskazuje, że czynność ta ma służyć realizacji prawa dziecka do udziału

w postępowaniu, umożliwiając mu kontakt z sędzią, przekazanie istotnych z jego punktu widzenia informacji oraz okazję do bycia „zobaczonym” wraz ze swoimi potrzebami i emocjami. Warto pamiętać, że to dziecko będzie bezpośrednim odbiorcą skutków orzeczenia – sporu toczącego się między jego rodzicami.

Zgodnie z art. 216² §1 k.p.c. wystuchanie dziecka odbywa się na posiedzeniu niejawnym. Udział w czynności – oprócz dziecka i sędziego – może wziąć wyłącznie biegły psycholog (art. 216² §2 k.p.c.). Sposób sformułowania przepisów (art. 216¹ k.p.c. oraz art. 576 k.p.c.) świadczy o intencji ustawodawcy ustanowienia instrumentu prawnego w postępowaniu sądowym, którego celem jest bezpośredni kontakt sędziego z dzieckiem, a nie pośrednie zapoznavania się sędziego ze zdaniem dziecka, które zostało ustalone np. w ramach spotkania biegłego z dzieckiem (Skubisz-Ślusarczyk 2018). Wystuchanie przebiega bez udziału rodziców oraz ich pełnomocników (Gardziel 2022). Ich obecność mogłaby bowiem prowadzić do wykorzystywania dziecka jako narzędzia do realizacji celów procesowych jednej ze stron. Z przebiegu wystuchania dziecka sędzia sporządza notatkę urzędową. Celem wystuchania jest umożliwienie sędziemu poznania zdania dziecka w sprawie, która je dotyczy, a notatka urzędowa stanowi adekwatny sposób utrwalenia tej czynności. Nagrywanie i protokołowanie są zarezerwowane dla czynności dowodowych, których celem jest ustalenie okoliczności faktycznych, mogących podlegać kwestionowaniu przez strony i ich pełnomocników oraz konfrontacji z innym materiałem dowodowym i ocenie pod kątem wiarygodności. Wystuchanie nie ma takiego charakteru. Jego istotą jest poznanie stanowiska dziecka, a brak udziału stron i ich pełnomocników oraz brak możliwości kontroli przebiegu tej czynności przeciwdziała wykorzystywaniu dziecka w celu realizacji strategii procesowej rodziców.

W Rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z dnia 21 października 2024 r. w sprawie sposobu przygotowania i przeprowadzenia wystuchania dziecka oraz warunków, jakim mają odpowiadać pomieszczenia przeznaczone do przeprowadzania wysłuchań, szczegółowo określono zarówno sposób przygotowania i przeprowadzenia tej czynności, jak i warunki lokalowe. Przygotowanie wystuchania ma na celu rozpoznanie potrzeb dziecka i zaplanowanie, w jaki sposób można na nie odpowiedzieć (Cieśliński, 2024). Sąd powinien ustalić, czy rozwój umysłowy, stan zdrowia oraz stopień dojrzałości dziecka pozwalają na przeprowadzenie wysłuchania, a także ocenić, w jaki sposób dziecko się komunikuje i funkcjonuje – szczególnie w kontekście nawiązania kontaktu i prowadzenia rozmowy (§2 rozporządzenia). Podkreślenia wymaga, że brak posługiwania się językiem polskim, posługiwanie się Polskim Językiem Migowym oraz szczególne potrzeby w komunikacji nie stanowią przeszkody w przeprowadzeniu wysłuchania. Zgodnie z §3 ust. 2 rozporządzenia

sędzia, planując wysłuchanie, powinien uwzględnić potrzebę przetłumaczenia wypowiedzi dziecka lub konieczność użycia komunikacji wspomagającej i alternatywnej. Sąd musi również ocenić, czy zachodzą przesłanki do obecności biegłego psychologa przy wysłuchaniu (§2 pkt 3 rozporządzenia). W ramach przygotowania wysłuchania sędzia może posiłkować się informacjami zgromadzonymi w aktach sprawy, w tym wynikającymi z wysłuchania lub przesłuchania rodziców (bądź opiekuna dziecka), wywiadu kuratorskiego, opinii biegłych. Wysłuchanie powinno być organizowane w porze optymalnej dla aktywności poznawczej dziecka, a jego termin wyznaczyć na inny dzień niż rozprawa (§3 rozporządzenia). Zazwyczaj dziecko przybywa na wysłuchanie pod opieką jednego z rodziców – strony postępowania. Jeżeli wysłuchanie odbywa się tego samego dnia co rozprawa, rodzic może być skoncentrowany na sprawie i własnych emocjach, nie dostrzegając potrzeb dziecka. Rodzice musieliby też zorganizować opiekę dla dziecka po wysłuchaniu, co wiąże się z dodatkowym stresem, oczekiwaniem i napięciem u dziecka.

W kontekście wysłuchiwanie dzieci z zaburzeniami psychicznymi, rozwojowymi lub z niepełnosprawnością intelektualną rozporządzenie przewiduje szczególne środki ochronne mające na celu zagwarantowanie komfortu psychicznego i poczucia bezpieczeństwa małoletnich. Zgodnie z §4 pkt 3 rozporządzenia dzieciom tym umożliwia się wcześniejsze zapoznanie z miejscem wysłuchania – co najmniej dwa dni przed jego terminem. Takie rozwiązanie ma służyć adaptacji, zmniejszeniu poziomu lęku i stresu. Ponadto wysłuchanie powinno odbyć się w odpowiednio przystosowanym pomieszczeniach, urządzonej w jasnej, stonowanej kolorystyce. Pomieszczenie powinno być wyposażone w meble dostosowane do wieku dziecka, miękką wykładzinę, regulowane i ciche oświetlenie (§13 ust. 1 rozporządzenia). Opisane warunki mają na celu stworzenie neutralnego, niedyrektywnego otoczenia sprzyjającego swobodnej wypowiedzi. Istotne jest także ograniczenie bodźców rozprasających, takich jak jaskrawe kolory czy głośne dźwięki, co ma szczególne znaczenie w przypadku dzieci ze spektrum autyzmu. W sytuacjach, gdy wysłuchanie odbywa się w pomieszczeniu wyposażonym w sprzęt do rejestracji audiowizualnej (przyjazny pokój przesłuchań), sąd ma obowiązek poinformować dziecko, że urządzenia te nie będą używane w trakcie wysłuchania (§13 ust. 1 rozporządzenia).

Odnosząc się do Wytycznych Rady Europy w sprawie wymiaru sprawiedliwości przyjaznego dziecku, należy zauważyć, że powinien być on dostosowany do potrzeb dziecka nie tylko w trakcie postępowania, ale również przed jego rozpoczęciem i po zakończeniu. Kluczową zasadą jest tutaj prawo dziecka do uzyskania informacji. W tym kontekście rozporządzenie przewiduje, że dziecko, które ma być wysłuchane, otrzymuje przygotowaną w sposób dla niego zrozumiałą informację. Materiał ten

wyjaśnia cel wysłuchania, jego przebieg, miejsce przeprowadzenia oraz kto i w jakiej roli bierze w nim udział. Przejawem prawa dziecka do informacji jest również zasada określona w §8 rozporządzenia, stwierdzająca, że przed rozpoczęciem wysłuchania sędzia powinien umożliwić dziecku zapoznanie się z miejscem wysłuchania oraz w sposób przystępny i dostosowany do wieku i możliwości dziecka wyjaśnić mu: zasady wysłuchania, prawo do odmowy udziału w czynności, cel wysłuchania oraz to, że dziecko nie ponosi odpowiedzialności za treść przyszłego orzeczenia. Poinformowanie dziecka o tym, co się wydarzy, jak będzie wyglądał przebieg wysłuchania, kto w nim uczestniczy i jaką rolę pełni, sprzyja budowaniu poczucia bezpieczeństwa i przewidywalności. Taka komunikacja wpływa pozytywnie na gotowość dziecka do rozmowy z sędzią o sprawach, które są dla niego ważne.

Orzeczenia sądowe, które w sposób wyważony i oparty na wysłuchaniu uwzględniają potrzeby dziecka, mogą przyczynić się do wzrostu zaufania do instytucji wymiaru sprawiedliwości. Dziecko, które czuje, że zostało wysłuchane, jest bardziej skłonne zaakceptować rozstrzygnięcie sądu i adaptować się do nowych warunków, nawet jeśli są one dla niego trudne. W przeciwnym razie, gdy sąd nie uwzględnia stanowiska dziecka, może to prowadzić do poczucia niesprawiedliwości, a w przyszłości dziecko może mieć trudności w zaufaniu instytucjom prawnym.

Podsumowanie

Przedstawiona analiza wskazuje jednoznacznie, że wysłuchanie dziecka w postępowaniu cywilnym stanowi nie tylko formalny element procedury, lecz przede wszystkim wyraz poszanowania jego podmiotowości oraz realizację prawa do uczestnictwa w sprawach, które go dotyczą. Współczesne podejście do dziecka jako pełnoprawnego uczestnika postępowania sądowego, wyrażone zarówno w przepisach krajowych, jak i w wytycznych międzynarodowych, podkreśla konieczność zapewnienia dziecku rzeczywistego wpływu na proces decyzyjny, przy jednoczesnym zagwarantowaniu mu bezpieczeństwa psychicznego i emocjonalnego.

Wysłuchanie, zgodnie z art. 216¹ k.p.c., nie ma charakteru dowodowego, lecz służy rozpoznaniu sytuacji dziecka z jego perspektywy oraz umożliwia sędziemu podjęcie bardziej adekwatnych i trafnych rozstrzygnięć. Szczególny nacisk kładzie się na sposób przeprowadzenia tej czynności – w warunkach bezpiecznych, z wykluczeniem presji oraz wpływów procesowych ze strony rodziców lub ich pełnomocników. Takie ukształtowanie procedury wysłuchania minimalizuje ryzyko instrumentalizacji dziecka w konflikcie rodzicielskim.

Wdrożenie standardów wynikających z Wytycznych Rady Europy w sprawie wymiaru sprawiedliwości przyjaznego dzieciom oraz obowiązujących przepisów krajowych – w tym znowelizowanego art. 216¹ Kodeksu postępowania cywilnego – tworzy podstawy do budowania systemu, w którym głos dziecka nie tylko wybrzmiewa, ale jest realnie brany pod uwagę przy rozstrzygnięciu spraw mających bezpośredni wpływ na jego życie.

Tym samym instytucja wysłuchania powinna być traktowana jako istotny element sądowego procesu decyzyjnego – nie tylko w wymiarze proceduralnym, ale przede wszystkim aksjologicznym, odzwierciedlającym zasadę poszanowania godności, autonomii i dobra dziecka. Praktyczne wdrożenie tych zasad wymaga nie tylko zmian legislacyjnych, lecz także zmiany kultury orzekania – opartej na empatii, interdyscyplinarności oraz rzeczywistym zrozumieniu potrzeb dziecka jako osoby mającej prawo do własnego zdania, ochrony i zrozumienia.

E-mail autorki: paulina.maslowska@fdds.pl.

Bibliografia

- Bąk, A. (2015). „Bo sąd jest taki ważny...” Doświadczenia dzieci uczestniczących w czynności wysłuchania. Raport z badania jakościowego. *Dziecko Krzywdzone. Teoria, Badania, Praktyka*, 14(4), 82–107.
- Budzyńska, A. (2015). Wysłuchanie dziecka w postępowaniu cywilnym – perspektywa psychologiczna. *Dziecko Krzywdzone. Teoria, Badania, Praktyka*, 14(4), 32–54.
- Cieśliński, M. (2024). Określenie odpowiedniego czasu na dokonanie czynności wysłuchania dziecka w postępowaniu cywilnym. *PPC*, 3, 417–428.
- Cieśliński M. (2017). Stanowisko sędziów na temat wysłuchiwanie małoletnich w postępowaniu cywilnym. *Prawo w Działaniu*, 29, 142–149.
- Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę (2016). *Jak zorganizować wysłuchanie dziecka w trybie art. 216¹ i art. 576§2 KPC*.
- Gardziel, M.K. (2022). Prawo dziecka do wyrażania własnych poglądów. *Przegląd Sądowy*, 7–8, 100–120.
- Komitet Ministrów Rady Europy. (2010). *Wytyczne w sprawie wymiaru sprawiedliwości przyjaznego dzieciom*. Rada Europy.
- Rutkowska, A., Rutkowski, D. (2024). *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Art. 1–505(39). Tom I* (red. O.M. Piaskowska). Wolters Kluwer.
- Skubisz-Ślusarczyk, S. (2018). Wymiar sprawiedliwości przyjazny dziecku – perspektywa prawno-psychologiczna. *NKPK*, 50, 133–158.
- Stefańska, E. (2022). *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz aktualizowany. Tom I. Art. 1–477(16)* (red. M. Manowska, LEX/el.). art. 216(1).
- Słyk, J. (2015). Aspekty prawne wysłuchania dziecka w postępowaniu cywilnym. *Dziecko Krzywdzone. Teoria, Badania, Praktyka*, 14(4), 9–31.
- Wesołowska, A. (2005). Dziecko w procesie – podejście interdyscyplinarne. *Dziecko Krzywdzone. Teoria, Badania, Praktyka*, 4(1), 1–12.

Akty prawne

- Konwencja o prawach dziecka, sporządzona w Nowym Jorku dnia 20 listopada 1989 r. (Dz.U. z 1991 r., nr 120, poz. 526).
- Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. z 2024 r., poz. 1568, ze zm).
- Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 21 października 2024 r. w sprawie sposobu przygotowania i przeprowadzenia wysłuchania dziecka oraz warunków, jakim mają odpowiadać pomieszczenia przeznaczone do prowadzenia takich wysłuchań (Dz.U. z 2024 r., poz. 1579).

The right of the child to a friendly justice system – the role of the hearing institution in protecting the interests of the child

The right of the child to a friendly justice system is a key element of protecting their rights in court proceedings, being the foundation of the implementation of justice that takes into account the needs of the youngest participants in the proceedings. Hearing a child should be a real tool for protecting children's rights, influencing a more complete consideration of their voice in court decisions, which should consequently lead to better satisfaction of their interests and ensuring their fair treatment in the justice system.

The article presents both the theoretical foundations of the institution of hearing the child – in the context of international legal standards such as the Convention on the Rights of the Child and the Council of Europe Guidelines on child-friendly justice – as well as the practical challenges accompanying its application in Polish civil proceedings. The author undertakes an analysis of the extent to which the right to be heard genuinely operates as a mechanism ensuring the child's influence on judicial decisions, and how this right can be effectively guaranteed in judicial practice.

Keywords:

hearing, child-friendly justice, child, protection of children's rights

Cytowanie:

Maślowska, P. (2025). Prawo dziecka do przyjaznego wymiaru sprawiedliwości – rola instytucji wysłuchania w ochronie interesów dziecka. *Dziecko Krzywdzone. Teoria, badania, praktyka*, 24(3), 84–95.

Artykuł jest dostępny na licencji Creative Commons Uznanie autorstwa–Użycie niekomercyjne–Bez utworów zależnych 3.0 Polska.

Sfinansowano ze środków Funduszu Sprawiedliwości, którego dysponentem jest Minister Sprawiedliwości